D·N
2/1 1947

Atombomben och nedrustningen

För några veckor sedan fattade Förenta nationernas generalförsamling enhälligt ett beslut, enligt vilket säkerhetsrådet anmodades att utarbeta en plan för internationell nedrustning. Beslutet hälsades på många håll med stor glädje: vägen till avrustning och en tryggad världsfred var beträdd. Även om dylika uttrycksskäl pinsamt erinrar om frasrörelsen kring Nationernas förbund, kunde en måttlig tillfredsställelse från två synpunkter anses motiverad. Dels tydde beslutet på en viss avspänning stormakterna emellan; att man hyllar avrustningens princip tyder viserligen icke på att man tänker nedrusta eller avrusta, men det tyder åtminstone på att ett krig icke anses vara nära förestående. Det var under relativt lugna tider som de ryska och tyska avrustningsförslagen före det andra världskriget framställdes; då kriget står för dörren orkar knappast ens den mest skenheilige med att offra åt pacifismens ideologi. Vidare — och detta var kanske viktigare — förklarade Ryssland i samband med beslutet att det icke hållt på än gamla ståndpunkt om vetorätt för stormakterna i denna fråga. Detta innebar naturligtvis inte att Ryssland avsåg att boja sig för ett av andra stater utarbetat förslag till rustningsbegränsning. Men det innebar att, om en överenskommelse om rustningarna kommer till stånd, kontroll över dess upprätthållande kan tänkas äga rum utan vetorätt av samma slag som i säkerhetsrådet. Därmed var ett absolut hinder för en nedrustning enligt samfällt beslutade grundsatser undanröjt.

För några dagar sedan fattade Förenta nationernas atomkraftkommission under Rysslands och Polens motstånd ett beslut av helt annan typ. Man uttalade sig för huvuddelen av det amerikanska förslaget — det s. k. Baruchförslaget — om atomenergi och atombomber. Enligt detta förslag skall, schematiskt uttryckt, USA under vissa villkor avstå från sitt monopol på atomvapnet. En internationell myndighet skall få rede på de hemligheter som nu innehas blott av USA, tillverkning av atombomber skall förbjudas och de redan färdiga bomberna skall förstöras eller internationaliseras, kontroll skall anordnas för att övervaka att ingen stat bryter mot förbudet mot atombomber. Vid kontrollens tillämpning och vid inskridande mot en stat som icke följer kontrollreglerna eller lyder atombombsförbudet skall emellertid någon vetorätt inte finnas; den internationella myndigheten — vars sammansättning kunde antas bli ungefär densamma som säkerhetsrådets — skall kunna, i sista hand genom krig, utkräva sanktioner även gentemot en stormakt. På denna punkt skiljer det ryska motståndet det förslaget innebär, några slags vetorättens upphävande i den viktigaste av alla frågor. Men, svaras från amerikanskt och engelskt håll, vad har en internationell regering för värde om varje stormakt genom sitt veto kan sätta den ur kraft; i realiteten kan då alla tillverka atombomber, och USA prisger i förväg sina hemligheter utan att för egen och andras del vinna någonting.

Motsättningen mellan de båda besluten ställer nedrustningstankens dilemma i blixtbelysning. Någon inkonsekvens från rysk sida föreligger ej, ty Ryssland har blott augt sig skola avstå från vetorätten däret ett nedrustningsförslag som det kan godkänna kommer till stånd. Men Ryslands upprördande i atombombsfrågan tyder på att det icke vill godta en så ingående och effektiv kontroll som den av USA begärda. Redan detta förhållande gör det ytterst osannolikt att nedrustningsförhandlingarna skall nå det avsedda syftet.

Nedrustningsproblemets svårigheter — alltid stora, men i dag större än någonsin — framträder bäst om man tänker sig vad en effektiv överenskommelse i frågan måste omfatta. Först och främst måste en avvägning av de skilda vapnens betydelse godtas av alla. Men hur skall man, för att citera Manchester Guardian, "jämföra Rysslands behov av en stor armé med Englands behov av en stor flotta och ett starkt flygvapen, och hur skall man uppskatta det relativa värdet av exempelvis sextio ryska divisioner och en atombomb"? England och USA vill gärna avskaffa värnplikten, ty de har väldiga resurser i fråga om de "tekniska" vapnen. Ryssland vill gärna avskaffa dessa vapen; men skulle icke ett beslut i denna riktning leda till att Europa blev ett lättvunnet byte för det ryska infanteriet? Från alla nedrustningsdebatter känner man igen dessa synpunkter: var och en begär entusiastiskt nedrustning, men den ena sidan hyser ubåtarna, den andre de tunga kryssarna, den tredje flyget och den fjärde värnpliktarmén. Kunde man då inte avrusta totalt? Det blir en lek med ord. Skall allt flyg nedskrotas, skall maskinerna förstöras för att icke kunna användas till vapenproduktion, skall männen göras till krymplingar, så att de inte kan slåss med knivar och knytnävar?

Men låt oss tänka att att avvägningsfrågan är löst. Frågan om kontroll återstår. Från en synpunkt kan denna fråga synas lättare att lösa nu än t. ex. för hundra år sedan. Gevär och ammunition, för att inte tala om knivar och svärd, kunde man tillverka nog i hemmen; tanks, flygplan och atombomber kan inte produceras lika hemligt. Men i nutiden är en annan svårighet dessto mer känbar: den relativt ringa skillnaden mellan civil och militär produktion. Den stat som har de flesta automobilerna och de flesta flygmaskinerna har i och för sig, även militärt, ett väldigt försprång. Och i kanske än högre grad gäller samma förhållande beträffande stomkraften. Enligt en amerikansk undersökning skulle hundratals inspektörer erfordras för att kontrollera att en anläggning för atomenergi icke används för tillverkning av atombomber. En stor del av tekniken i USA måste, om ett avtal skall bli effektivt, fungera som kontrollanter i Ryssland, och tvärtom.

På denna punkt uppstår en speciell svårighet i förhållandet mellan demokratier och diktaturer. I USA, där var och en får resa vart han vill, där pressen är fri och kommunisterna kan antas upptråda som frivilliga kontrollörer gentemot den egna staten, där vidare fabrikerna till största delen är i enskild ägo, blir ett kontrollsystem både jämförelsevis naturligt och jämförelsevis effektivt. I Ryssland, med dess genomförda statssocialism, dess statsdirigerade opinion och statskontrollerade tillvaro, dess totala undertryckande av en fri debatt, ter sig ett motsvarande kontrollsystem orimligt. Att ryssarna inte vill gå med på det är förklarligt; att det skulle bli effektivt, även om det officiellt accepterades, är otroligt. Det skulle innebära en total omläggning av rysk politik och utgöra en uppenbar fara för den bestående regimen.

Men förutsätt att även denna svårighet är övervunnen. Hur skulle sanktioner mot en fördragsbrytande stat komma till stånd? På ett tidigt stadium är det svårt att få opinionen i Förenta nationerna med på en våldsaktion. Därför att denna fär karaktären av ett preventivkrig; på ett senare stadium blir det svårt därför att aktionen tar sig som ett straffligt krig. Skall man lyckas slå till i det avgörande ögonblicket? Eller blir det inte så att successivt kontrollen förvagas eller omöjliggöres och att allt återgår till det gamla, med skilda maktkonstellationer och en rad mindre stater som söker skydd i neutraliteten?

Inför överväganden som dessa gör många författare en tragikomisk saltomortal på en viss punkt i resonemanget tycks de till fredens ära avsäga sig bruket av sitt förnuft. Typiskt är då Walter Lippmann, vars skarpsinne icke kan betvivlas, plötsligt förklarar att en säkerhetsorganisation kan bli effektiv blott kontrollen riktas mot de enskilda individerna, inte mot staterna. Tanken är självfallet riktig, men hela problemet ligger ju i att staterna inte går med på saken. På andra håll avsäger man sig utan all motivering förnuftets bruk. Det är nödvändigt att tro på Förenta nationerna, skrev nyligen en svensk tidning, ty annars skulle länet i världen te sig alltför ohyggligt. Så galet behöver man verkligen inte resonera: ingen konvention åligger ens småstatsskribenter denna uppsyn av enfald och godtrogenhet. Lät oss åtminstone inte återfalla i fraseologin från Nationernas förbunds tid: tanken att allt är bra bara vi säger att det är bra är utalten.

De synpunkter som här framförts utesluter icke tron på att en viss begränsning av rustningarna kan åstadkommas genom avtal; utesluter synes däremot vara att avrustningslinjen skulle kunna drivas så långt att den som sådan förhindrade krig. Denna tanke behöver icke leda till ovillkorlig pessimism. Trots starka motsättningar kan, såsom historien visar, en långvarig fred upprätthållas; skräcken för atombomberna verkningar kan måhända bidra till en sådan utveckling. Och om fredstriket en gång kommer, kan det lika väl ske på detta sätt — genom att freden, förlängd år efter år, årtiondena efter årtionde, småningom ter sig självklar — som genom dramatiska aktioner.

Den ettåriga värnplikten kan inte anses fastslagen

för obestämd tid eller så länge försvarskommissionen arbetar. När en del högerdtidningar kräver att denna fråga, som spelar så stor roll för menige man, skall hållas utanför den offentliga diskussionen, så begär de för mycket. Omständigheten förtjänar verkligen dryftas offentligt, inte bara man och man emellan. Många militärer finner det högst naturligt att frågan tas upp, eftersom de själva inte tycker att den nuvarande ordningen — tillkommen under helt andra förhållanden — är den lyckligaste. Naturligtvis kan det inte nu bli tal om en precisionsavvägning och en detaljerad plan. Sådant måste anstå tills det nya försvaret har anstalt. Men det dröjer länge — kanske blir det en successiv anpassning under hela 40-talet — och några väsentlig skäl för att ovisshetsåtten skall lämnas orört under hela denna tid kan inte anföras. En förkortning med en eller annan månad skulle erbjuda avsevärda fördelar även från rent militär synpunkt. Man behöver en paus för befälsutbildning, arbetsplanering osv. Även bland civilt betungade försvarsvänner är den åsikten företrädd att militärledningen skulle handla klokt om den själv utan längre uppskov klargjorde möjligheterna att varsamt förkorta övningstiden. Kan man vänta ett initiativ i den riktningen redan under första hälften av riksdagen? Tillståndet på arbetsmarknaden gör det mycket önskvärt att prövningen av denna viktiga angelägenhet inte utsträcks längre än som är nödvändigt.

Generaltullstyrelsen. Generaltullstyrelsen har konstituerat till revisor på styrelsens revisionsbyrå: revisionssekreteraren e. o. förste kammarskrivaren vid centraltullkammaren i Stockholm M. E. Malmén och till förste tullkontrollör vid centraltullkammaren i Göteborg tullkontrollörens där H. F. Wickenberg och E. G. Woxberg (den sistnämnde från och med den 1 april).

— Kanslisekreteraren vid centraltullkammaren i Stockholm H. R. S. Malmqvist, tulluppsyningsmannen där K. Th. Holm och tullvakten där A. K. V. Lindberg tjänstgör från den 1 januari. Malmqvist på styrelsens kansliavdelning, Holm vid tullkammaren i Karlskrona och Lindberg vid tullkammaren i Norrköping.

— Förste kammarskrivaren vid centraltullkammaren i Stockholm E. Ljungdahl har förordnats att under tiden 1 januari—31 mars 1947 vara föredragande i styrelsen för tullverkets centralförvaltning.

— Till förste kammarskrivare vid centraltullkammaren i Stockholm har förordnats kanslisekreteraren där H. R. S. Malmqvist för tiden 1 januari—31 mars 1947.

— Till förste kammarskrivare vid centraltullkammaren i Stockholm har förordnats förste kammarskrivaren där E. Ljungdahl